

อาเซียนกับหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค

ASEAN and Regional Comprehensive Economic partnership *

วารภรณ์ จุลปานนท์¹

Waraporn Julpanont

Warajul@gmail.com

Received: 21/12/66 Revised:7/2/67 Accepted: 7/2/67

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องอาเซียนกับหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค มีจุดประสงค์สำคัญคือ (1) ศึกษาจุดประสงค์ของอาเซียนในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (อาร์เซ็ป) (2) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และโอกาสของอาเซียนในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค และ (3) เพื่อศึกษาแนวทางดำเนินการของอาเซียนเพื่อให้หุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคบรรลุผล ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารสิ่งพิมพ์ ออนไลน์ อินเทอร์เน็ต และยูทูป รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการประชุมระดับชาติ โดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคของอาเซียนเป็นไปตามกฎบัตรอาเซียน แผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2025 และวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2025 เพื่อบูรณาการ

---

* บทความนี้เรียบเรียงจากงานวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทงานวิจัยคณะ ประจำปีงบประมาณ 2564 ของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

¹คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

กับระบบเศรษฐกิจโลกและบรรลุถึงการเป็นแกนกลางของสถาปัตยกรรมความร่วมมือในภูมิภาคที่เปิดกว้าง 2) อุปสรรคสำคัญของอาเซียนในการจัดตั้งอาร์เซ็ปก็คือ ความหลากหลาย และความแตกต่างในระดับการพัฒนาเศรษฐกิจของสมาชิกและความเห็นที่ต่างกันในการเปิดตลาดเสรี โดยเฉพาะอินเดีย ส่วนโอกาสคืออาเซียนจะเป็นกลุ่มที่มีพลวัตทางการค้าสูง ปริมาณการค้าระหว่างสมาชิกเพิ่มมากขึ้น และ 3) อาเซียนจัดตั้งคณะกรรมการเจรจาการค้า (อาร์เซ็ป) เพื่อเป็นกลไกในการเจรจาโดยไทยมีบทบาทสำคัญในการสรุปการเจรจา ในคราวประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 34-35 ใน ค.ศ.2019 ที่กรุงเทพฯ ซึ่งไทยเป็นประธาน สุดท้าย ความตกลงอาร์เซ็ปได้รับการลงนามแล้วเมื่อ ค.ศ.2020 ที่เวียดนาม และความตกลงนี้มีผลบังคับใช้ใน ค.ศ.2022

คำสำคัญ : อาเซียน, ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค, อาร์เซ็ป

Abstract

This research is to study (1) the purpose of ASEAN to establish Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) (2) Problems and opportunity of ASEAN in establishment of RCEP (3) ASEAN's approach toward achievement of RCEP. By means of qualitative research, data were collected by internet, Youtube and participant observation. The results of the research reveals that ASEAN act in accordance with the ASEAN Charter, ASEAN ECONOMIC Blueprint 2025 and ASEAN community VISION 2025 to maintain the centrality and proactive role of ASEAN as the

primary driving force in integration into global economy or regional architecture that is open and inclusive. The major problems of ASEAN to realize RCEP is the diversity, economic gap and perception to open the market of RCEP's member especially India. For opportunity, ASEAN will become a very dynamic economic group. Trade volume between all members shall increase according to the pact. Moreover, ASEAN establish the "RCEP Trade Negotiating Committee" as principal mechanism to success. Thailand plays important role in conclusion of the deal during the 34th – 35th ASEAN Summit held in Bangkok which Thailand is chairman. Finally, the RCEP was signed at the ASEAN Summit hosted by Vietnam in 2020 and came into force in 2022

Keywords: ASEAN; Regional Comprehensive Economic Partnership; RCEP.

บทนำ

อาเซียนกำลังมีสถานะเป็นดาวเด่นในระบบเศรษฐกิจการเมืองโลกด้วยประชากรในภูมิภาคหรือตลาดที่กว้างใหญ่กว่า 650 ล้านคน ค่าแรงงานยังไม่สูง และทรัพยากรที่หลากหลาย โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศ CLMV หรือกลุ่มประเทศ กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออาเซียนได้เปิดประชาคมอาเซียนแล้วกว่า 5 ปี อาเซียนได้เปิดประชาคม เมื่อ 31 ธันวาคม ค.ศ.

2015 ด้วยเหตุนี้หลายฝ่ายจึงหันมาสนใจศึกษาถึงสถานการณ์อาเซียนหลังค.ศ. 2015 ซึ่งต่างลงความเห็นว่าอาเซียนจะมีลักษณะเป็นภูมิภาคที่เปิดกว้างมากขึ้นอย่างรอบด้าน (Open Regionalism) ทั้งในด้านการค้า การลงทุน การบริการ และการหลั่งไหลไปมาระหว่างผู้คน จนทำให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันมากขึ้นทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจการค้า การลงทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาเซียนได้กำหนดวิสัยทัศน์ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2025 ให้ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับความเป็นแกนกลางของอาเซียนในโครงสร้างสถาปัตยกรรมทางเศรษฐกิจในภูมิภาคโดยการรักษาทบทางของอาเซียนในฐานะศูนย์กลางและผู้อำนวยความสะดวกในการรวมตัวทางเศรษฐกิจทั้งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชียตะวันออก รวมทั้งเพิ่มบทบาทและเสียงของอาเซียนในเวทีประชุมเศรษฐกิจระดับโลก ทั้งนี้เป็นการดำเนินการตามปฏิญญากรุงกัวลาลัมเปอร์ว่าด้วยอาเซียน 2025 : มุ่งหน้าไปด้วยกัน เพื่อให้สมาชิกอาเซียนและองค์กรต่าง ๆ ของอาเซียนดำเนินการตามปฏิญญา ฉบับดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพและทันต่วงที่ตามวัตถุประสงค์และหลักการของกฎบัตรอาเซียน (แผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2025, 2558)

ด้วยเหตุนี้ อาเซียนจึงดำเนินการความพยายามตามพิมพ์เขียวด้านเศรษฐกิจในการบูรณาการกับระบบเศรษฐกิจโลก โดยเฉพาะจีน อินเดีย ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และประเทศกลุ่ม BRICS (ซึ่งประกอบด้วย บราซิล รัสเซีย อินเดีย จีน และแอฟริกาใต้) อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (ASEAN and Regional Comprehensive Economic Partnership-RCEP) ซึ่งเดิมกำหนดจะดำเนินการ

ให้แล้วเสร็จภายใน ธันวาคม ค.ศ.2015 แต่ด้วยอุปสรรคบางประการ การดำเนินการดังกล่าวต้องล่าช้าไปกว่าที่ กำหนดไว้เดิม ทั้งนี้ RCEP (อาร์เซ็ป) คือ เขตการค้าเสรีระหว่างประเทศอาเซียนกับ 6 ประเทศคู่เจรจา ได้แก่ จีน อินเดีย ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ผู้นำอาเซียนพร้อมคู่เจรจาดังกล่าวแสดงเจตนารมณ์ร่วมกันจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคตั้งแต่ ค.ศ.2013 เพื่อให้อาร์เซ็ปเป็นความตกลงที่มีคุณภาพสูง และทันสมัยบนผลประโยชน์ร่วมกันอย่างรอบด้าน ซึ่งจะยังประโยชน์ต่ออาเซียนและไทยอย่างมาก เนื่องจากตลาดจะใหญ่มากขึ้น กล่าวคือ ใน ค.ศ.2018 ประชากรทั้ง 16 ประเทศของอาร์เซ็ปมากกว่า 3,400 ล้านคน หรือร้อยละ 49.3 ของประชากรโลก มีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายใน (จีดีพี) ประมาณ 21.3 ล้านล้านเหรียญสหรัฐฯ และ คาดว่าใน ค.ศ.2050 อาร์เซ็ปจะมีขนาดจีดีพีถึง 250 ล้านล้านเหรียญสหรัฐฯ สำหรับในด้านการลงทุนอาร์เซ็ปจะเป็นกลไกสำคัญในการดึงดูดการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศเข้ามาในอาเซียนด้วย อาร์เซ็ปจึงเป็นความตกลงยุคใหม่ของอาเซียนที่จะพัฒนาต่อยอดจากความตกลงการค้าเสรีอาเซียนที่มีอยู่แล้ว 5 ฉบับ กับ 6 ประเทศ (เช่น เขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน อาเซียน-ญี่ปุ่น อาเซียน-สาธารณรัฐเกาหลี อาเซียน-อินเดีย และอาเซียน-ออสเตรเลีย-นิวซีแลนด์) ให้เป็นฉบับเดียว โดยอาเซียนมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิต การค้า การลงทุน และการปรับประสาน กฎ กติกาต่างๆ ให้สอดคล้องกัน (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2555)

ในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 34 เมื่อ 22-23 มิถุนายน ค.ศ.2019 ซึ่งไทยเป็นเจ้าภาพนั้น ผู้นำอาเซียนต่างเห็นพ้องต้องกันว่า จะเร่งผลักดันการ

เจรจาจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคให้แล้วเสร็จโดยเร็ว เพื่อให้อาเซียนมีพลังเพียงพอในการสนองตอบ พลวัตในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะผลกระทบจากปัญหาสงครามการค้า สหรัฐฯ-จีน และภาวะเศรษฐกิจโลก และโดยที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านภูมิรัฐศาสตร์โลกมหาอำนาจได้เข้ามาให้ความสำคัญและแข่งขันอิทธิพลกันในแถบภูมิภาคอินโดแปซิฟิก โดยเฉพาะสหรัฐฯ จีนอินเดีย ญี่ปุ่น ทำให้ใน ค.ศ.2019 อาเซียนต้องกำหนดยุทธศาสตร์และแนวปฏิบัติในภูมิภาคดังกล่าวเพิ่มขึ้นเพื่อรักษาการเป็นแกนกลางหรือศูนย์กลาง (Centrality) ในความเชื่อมโยงมิติต่างๆ ในภูมิภาคเอเชีย ซึ่งจะต้องขยายอาณาบริเวณต่อไปยังภูมิภาคอินโด-แปซิฟิกด้วย

อย่างไรก็ดี ความพยายามในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคของอาเซียนยังคงมีปัญหา ดังนั้น ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการดำเนินการของอาเซียน เพื่อให้อาร์เซ็ป บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้ และบทบาทของไทยในการดำเนินการเพื่อให้การเจรจาอาร์เซ็ปบรรลุผล จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาเพราะจะนำมาซึ่งความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความหลากหลายในด้านสินค้า บริการ การลงทุน ตลอดจนความเจริญรุ่งเรืองของภูมิภาคอาเซียนโดยรวม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาเซียนได้ให้ความสำคัญต่ออาร์เซ็ปอย่างยิ่ง เนื่องจากจะเป็นข้อตกลงที่จะนำไปสู่ผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ การเมืองของอาเซียนในเวทีเศรษฐกิจและความร่วมมือระหว่างประเทศ

คำถามการวิจัย

อาเซียนมีบทบาทในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (อาร์เซ็ป) อย่างไร การดำเนินการนั้นต้องเผชิญปัญหาอุปสรรคอย่างไร และอาเซียนมีแนวทางดำเนินการอย่างไรเพื่อให้หุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคบรรลุผล

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาจุดประสงค์ของอาเซียนในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค
2. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและโอกาสของอาเซียนในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค
3. เพื่อศึกษาแนวทางดำเนินการของอาเซียนเพื่อให้หุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคบรรลุผล

ขอบเขตในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีจุดประสงค์ในการศึกษาการดำเนินการของอาเซียนในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการดังกล่าว และแนวทางการดำเนินการให้บรรลุผล โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
  - 1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาการดำเนินการของอาเซียนในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคให้บรรลุผล ตลอดจนปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น
  - 1.2 ขอบเขตด้านเวลา ศึกษาการดำเนินการของอาเซียนในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ตั้งแต่ ค.ศ.2012-ค.ศ.2022

1.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาการดำเนินการของอาเซียนในการจัดตั้ง
หุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ในพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และโลก

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เอกสาร หนังสือ สิ่งพิมพ์ และสื่อ
ออนไลน์ เช่น อินเทอร์เน็ต ยูทูป สารคดีเกี่ยวกับเรื่องที่วิจัย รวมทั้งข้อมูลจาก
การประชุมระดับชาติว่าด้วยเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยการสังเกตและมีส่วนร่วม โดย
อาศัยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เช่น สมาร์ทโฟนในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ สาร
คดีและหนังสือที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัย รวมทั้งรวบรวมข้อมูลจากสื่อออนไลน์
ต่างๆ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องอาเซียนกับพันธมิตรทางการค้าระดับภูมิภาคนี้เป็นการ
วิจัยเชิงคุณภาพเริ่มการวิจัยจากการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการบูร
ณาการอาเซียนกับระบบเศรษฐกิจโลก ในกรอบอาเซียน+หนึ่ง อาเซียน+สาม
อาเซียน+หก ตลอดจนกฎบัตรอาเซียนและพิมพ์เขียวหรือแผนงานอาเซียนว่า
ด้วยประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2025 วิสัยทัศน์อาเซียน 2025 ความพยายาม
ของอาเซียนเพื่อให้พันธมิตรทางการค้าระดับภูมิภาคบรรลุผลตามแนวทางที่วาง
ไว้ ทั้งนี้โดยมีกรอบแนวคิดภูมิภาคนิยมแบบเปิดวิสัยทัศน์อาเซียน 2025 เป็น
กรอบในการวิเคราะห์ ตีความด้วยเทคนิคการ วิเคราะห์เนื้อหาจากกรอบในการ
วิเคราะห์ พิจารณาแนวโน้มในอนาคต ทั้งนี้โดยเก็บข้อมูลจากเอกสาร สิ่งพิมพ์
บทความทางวิชาการ หนังสือวิชาการ ข้อมูลออนไลน์ในอินเทอร์เน็ต ยูทูป
 ตลอดจนบทวิเคราะห์ข่าวทางสื่อออนไลน์ตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้องแล้วนำมา

วิเคราะห์ ตีความ สรุปผลตามกรอบแนวคิดที่วางไว้ จากนั้นจึงเริ่มการเขียนรายงานการวิจัยข้อเสนอแนะแล้วพิมพ์เผยแพร่ในงานวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องอาเซียนกับหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เน้นการศึกษาเอกสาร และจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ รายงานการวิจัย วารสาร บทความ หนังสือต่างประเทศ นโยบายภาครัฐ กฎหมาย แผนงาน ระดับประชาคมอาเซียน รายงานผลประชุมสุดยอดอาเซียน การฟังการสนทนาของบุคคลผู้มีความเชี่ยวชาญเรื่องอาร์เซ็ปในสื่อออนไลน์และแอปพลิเคชันเฟสบุ๊ก รวมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) ในการประชุมสัมมนาเกี่ยวกับความก้าวหน้าของหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ซึ่งจัดโดยกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศเมื่อ 16 ธันวาคม ค.ศ.2019 ระหว่าง 9.00-16.00 น. ณ โรงแรมเซ็นทราแกรนด์ที่เซ็นทรัลลาดพร้าว กรุงเทพฯ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 37 (การประชุมออนไลน์) ที่เวียดนามเมื่อมีการลงนามในอาร์เซ็ปเมื่อ 15 พฤศจิกายน ค.ศ.2020

แนวคิดทฤษฎีในการศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิภาคนิยมแบบเปิด Bergsten (2009) เป็นนักเศรษฐศาสตร์ นักเขียนและที่ปรึกษาทางการเมืองชาวอเมริกัน และเคยเป็นผู้ช่วยฝ่ายเศรษฐกิจระหว่างประเทศของ Henry Kissinger ในสภาคความมั่นคง

แห่งชาติ สหรัฐฯ ได้ให้ความหมายของภูมิภาคนิยมแบบเปิด (open regionalism) ว่าเป็นกลุ่มความร่วมมือส่วนภูมิภาคที่เปิดรับสมาชิกเพิ่มได้ตลอดเวลา โดยปราศจากเงื่อนไขด้านการเป็นภูมิภาคเดียวกันหรือไม่ เช่น ความร่วมมือในกลุ่มเอเปค ซึ่งเปิดรับสมาชิกทั้งในเอเชีย และแปซิฟิกมีทั้งประเทศที่ไม่ได้อยู่ในภูมิภาคเอเชีย เช่น แคนาดา ชิลี เม็กซิโก สหรัฐฯ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ประเทศที่เข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ต้องยอมรับและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กลุ่มจัดตั้งไว้แล้ว รวมทั้งรัฐสมาชิกเอเปคจะต้องลดอุปสรรคการค้าส่วนภูมิภาคให้สอดคล้องกับพื้นฐานของกฎเกณฑ์ขององค์การการค้าโลก โดยเฉพาะหลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้อ่อนนุเคราะห์ยิ่ง (Most-Favored-Nation Treatment) ทั้งนี้ เพื่อที่จะช่วยให้เห็นว่าการจัดตั้งกลุ่มภูมิภาคนิยมแบบเปิดจะช่วยส่งเสริมการเปิดเสรีการค้า การลงทุนของโลกมิใช่เป็นกลุ่มที่ปกป้องการค้าเฉพาะภูมิภาค ดังนั้น ภูมิภาคนิยมแบบเปิดจึงเปิดรับสมาชิกใหม่อย่างกว้างขวาง โดยปราศจากเงื่อนไขการเข้าร่วมในเรื่องเขตภูมิศาสตร์ และระดับการพัฒนาประเทศก่อนหน้านี้ ใน ค.ศ. 1999 Bergsten กล่าวว่า แนวคิดภูมิภาคนิยมแบบเปิด (Open regionalism) ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาการค้าโลก ท่ามกลางกระแสภูมิภาคนิยมที่กำลังทวีความเข้มข้น และเมื่อที่ย้ำให้มั่นใจได้ว่า ข้อตกลงส่วนภูมิภาคหรือการจัดตั้งกลุ่มภูมิภาคนิยมก็เพื่อที่จะเป็นการเสริมสร้างการเปิดเสรีทางการค้า การลงทุนเปิดรับกระแสโลกาภิวัตน์มากกว่าที่จะเป็นกลุ่มการค้าที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าเสรีของโลก ดังนั้น Bergsten จึงให้คำนิยามภูมิภาคนิยมแบบเปิดไว้ว่า เป็นกลุ่มที่เปิดรับสมาชิกเพิ่มเติมขึ้น ซึ่งสมาชิกที่เข้ามาในกลุ่มภูมิภาคนิยมแบบเปิดนี้ ต่างมีความเต็มใจที่จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ขององค์กรที่ตนจะเข้าเป็นสมาชิกตัวอย่างของภูมิภาค

นิยมแบบใหม่ก็เช่น การขยายสมาชิกของสหภาพยุโรป การจัดตั้งที่ประชุม เอเชีย-ยุโรป (Asia-Europe Meetings-ASEM) และการจัดตั้งกลุ่ม APEC เป็นต้น

Jin Wei & Frankel, A. (1995) กล่าวว่า แนวคิดที่ว่าด้วยภูมิภาคนิยมแบบเปิดได้ถูกนำมาพิจารณาในช่วงการประชุมในกรอบเอเปคในความพยายามที่จะลดผลกระทบจากการเปิดเสรีในกรอบภูมิภาคนิยมในส่วนที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนทิศทางการค้า หรือเพื่อป้องกันมิให้การจัดตั้งกลุ่มเศรษฐกิจส่วนภูมิภาคนำไปสู่การเป็นปราการการค้าหรือลัทธิปกป้องทางการค้าเนื่องจากสมาชิกของกลุ่มจะได้รับสิทธิพิเศษทางการค้าที่ประเทศนอกกลุ่มไม่ได้สิทธินั้น ด้วยเหตุนี้จึงได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหานี้เพื่อให้การค้าเสรีไม่ขัดต่อระบบการค้าเสรีของโลก ตามนัยของกฎเกณฑ์การค้าภายใต้องค์การการค้าโลก ดังนั้น จึงมีการให้คำนิยามเกี่ยวกับ “ภูมิภาคนิยมแบบเปิด” (open regionalism) ไว้ดังนี้คือ ภูมิภาคนิยมแบบเปิดมีองค์ประกอบ 4 ประการ เป็นกลุ่มภูมิภาคที่ (1) เปิดรับสมาชิกนอกกลุ่มโดยไม่มีเงื่อนไขว่าจะอยู่ในเขตภูมิศาสตร์เดียวกันหรือไม่ ทั้งนี้ ประเทศสมาชิกใหม่จะต้องยอมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มความร่วมมือส่วนภูมินาณนั้น (2) กลุ่มภูมิภาคนิยมแบบเปิดจะต้องอนุญาตให้ประเทศสมาชิกเปิดเสรีแต่เพียงฝ่ายเดียวได้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อขยายประโยชน์ทางการค้ากับรัฐที่มีใช้สมาชิก (3) ใช้การเลือกเปิดเสรีและเปิดโอกาสโดยรัฐสมาชิกกลุ่มความร่วมมือส่วนภูมิภาคสามารถเปิดเสรี โดยใช้หลักไม่เลือกปฏิบัติต่อสมาชิกนอกกลุ่ม นอกจากนี้ กลุ่มภูมิภาคนิยมแบบเปิดจะต้อง (4) ลดอุปสรรคการค้าต่อประเทศภายนอก หมายถึง รัฐสมาชิกต้องลดกฎเกณฑ์การค้าสินค้าทั้งภายในกลุ่มและกับประเทศนอกกลุ่มในระดับเดียวกัน ซึ่งองค์ประกอบในข้อ 4 นี้ จะทำให้การ

เปิดเสรีของกลุ่มภูมิภาคนิยมแบบเปิดมีมาตรฐานของการปรับมาตรฐานของกลุ่มอยู่ในระดับสูง

Garnaut (2004) กล่าวว่า ภูมิภาคนิยมแบบเปิดในเอเชียแปซิฟิกเป็นความร่วมมือข้ามชาติระหว่างรัฐ เพื่อที่จะลดค่าขนส่ง ซึ่งรัฐจะมีบทบาทในการส่งเสริมให้การค้า ดำเนินไปอย่างสะดวกยิ่งขึ้น โดยการเปิดเสรีการค้าและไม่เลือกปฏิบัติ ตลอดจนเน้นการเปิดเสรีการค้าโดยการใช้หลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับอนุเคราะห์ซึ่งอันเป็นหลักการในข้อตกลงทางการค้าระหว่างรัฐที่กำหนดว่ารัฐในภาคีความตกลงต้องให้สิทธิพิเศษทางการค้าแก่ประเทศอื่น ๆ ที่เป็นภาคีความตกลงนั้นอย่าเท่าเทียมกัน (โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ) ทั้งนี้ ต้องสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ขององค์การการค้าโลก เช่น กลุ่ม เอเปค อาเซียนต่างก็เป็นกลุ่มภูมิภาคนิยมแบบเปิด เพราะมีลักษณะของการค้าพหุภาคีที่เปิดรับระบบเศรษฐกิจการค้าโลกจนทำให้เห็นทิศทางหรือแนวโน้มของการค้าในศตวรรษที่ 21 ว่าจะเป็นไปได้ใน 2 แนวทางหลักคือ (1) การค้าในกรอบภูมิภาคนิยมแบบเปิด และ (2) การค้าพหุภาคี สำหรับหัวใจสำคัญของภูมิภาคนิยมแบบเปิดก็คือประเทศต่าง ๆ จะได้รับประโยชน์จากการเปิดเสรีนั้นและจะได้รับประโยชน์มากหากคู่ค้าของตนเปิดเสรีไปด้วย

กฎบัตรอาเซียน

กฎบัตรอาเซียน มีผลบังคับใช้เมื่อ 15 ธันวาคม ค.ศ.2008 จุดมุ่งหมายสำคัญของกฎบัตรฉบับนี้ก็เพื่อให้กระบวนการรวมกลุ่มของในกรอบประชาคมอาเซียนภายในปี ค.ศ.2015 มีพื้นฐานทางกฎหมายรองรับ และมีพันธะสัญญาต่อ

กันมากขึ้น กฎบัตรอาเซียนจึงเปรียบเสมือนธรรมนูญของอาเซียนนำอาเซียน สู่สังคมกฎระเบียบ (Rule Base Society) และทำให้อาเซียนมีสถานะเป็นองค์การระหว่างประเทศที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกฎบัตรอาเซียน ข้อ 1 วรรค 15 มีส่วนที่เกี่ยวกับภูมิภาคนิยมเปิด โดยได้ระบุวัตถุประสงค์ของอาเซียนไว้ว่าเพื่อธำรงไว้ซึ่งความเป็นศูนย์กลางและบทบาทเชิงรุกของอาเซียนในฐานะพลังขับเคลื่อนขั้นแรกของความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างอาเซียน หุ้นส่วนนอกภูมิภาคในภาพแบบของภูมิภาคที่เปิดกว้างโปร่งใส และไม่ปิดกั้น ทั้งนี้ บนหลักการของการค้าพหุภาคีตั้งที่ระไว้ในข้อ 2 วรรค (๗) ที่ว่า ยึดมั่นในกฎการค้าพหุภาคีและระบอบของอาเซียน ซึ่งมีกฎเป็นพื้นฐาน สำหรับการปฏิบัติตามข้อผูกพันทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ และการลดอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อไปสู่การจัดการที่กันทั้งปวงต่อการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งขับเคลื่อนโดยตลาด ทั้งนี้ ก็เพื่อที่จะให้อาเซียนเป็นศูนย์กลางของความสัมพันธ์ภายนอกดังกฎบัตรอาเซียนในข้อ 2 วรรค (๖) ที่ว่า อาเซียนจะดำเนินการตามหลักการความเป็นศูนย์กลางของอาเซียนในความสัมพันธ์ภายนอกทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมโดยคงไว้ซึ่งความร่วมมืออย่างแข็งขัน การมองไปภายนอก การไม่ปิดกั้น และการไม่เลือกปฏิบัติ

นอกจากนี้ กฎบัตรอาเซียนหมวด 12 ข้อ 41 ได้ระบุว่าการดำเนินการความสัมพันธ์กับภายนอก มีดังนี้

1. อาเซียนจะต้องพัฒนาความสัมพันธ์ฉันมิตร และการเจรจาความร่วมมือและความเป็นหุ้นส่วนเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันกับประเทศ องค์การและสถาบันระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาคและระหว่างประเทศ

2. ความสัมพันธ์ภายนอกของอาเซียนจะยึดมั่นในวัตถุประสงค์และหลักการที่วางไว้ในกฎบัตรนี้

3. อาเซียนจะเป็นพลังขับเคลื่อนขั้นแรกในการจัดการภูมิภาคที่อาเซียนได้ริเริ่มขึ้น และดำรงไว้ซึ่งความเป็นศูนย์รวมของอาเซียนในความร่วมมือระดับภูมิภาค และการสร้างประชาคม

4. ในการดำเนินความสัมพันธ์ภายนอกของอาเซียนรัฐสมาชิกจะประสานงานและพยายามพัฒนาทำที่ร่วมและดำเนินการร่วมกันบนพื้นฐานของเอกภาพและความสามัคคี

5. แนวนโยบายยุทธศาสตร์ของความสัมพันธ์ภายนอกของอาเซียนได้กำหนด โดยที่ประชุมสุดยอดอาเซียน โดยการเสนอแนะของที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน

6. ที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนจะทำให้แน่ใจว่าความสัมพันธ์ภายนอกของอาเซียนดำเนินไปอย่างเสมอต้นเสมอปลายและเป็นไปในทางที่สอดคล้องกัน

7. อาเซียนสามารถทำความตกลงกับประเทศหรือองค์การและสถาบันระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาคและระหว่างประเทศ กระบวนการทำความตกลงดังกล่าว ให้กำหนดโดยคณะมนตรีประสานงานอาเซียนโดยการหารือกับคณะมนตรีประชาคมอาเซียน

ดังนั้น นอกจากอาเซียนจะมีจุดประสงค์จะจัดตั้งประชาคมที่มีการรวมตัวทางเศรษฐกิจ เป็นตลาดเดียว และมีการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของทุน สินค้า บริการ และการเคลื่อนย้ายอย่างเสรียิ่งขึ้นของเงินทุน ตลอดจนการ

เคลื่อนย้ายที่ได้รับความสะดวกของนักธุรกิจ ผู้ประกอบวิชาชีพ ผู้มีความสามารถ พิเศษและแรงงานแล้ว อาเซียนยังพยายามเพื่อบูรณาการเศรษฐกิจกับประเทศ นอกภูมิภาค เช่น ความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับหุ้นส่วนภายนอกภูมิภาค เห็น ได้จากการทำความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจส่วนภูมิภาคของอาเซียน เป็นต้น

แผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2025

ในแผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2025 (ศูนยยุทธศาสตร์ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน, 2558) ในข้อ จ. *การเป็นส่วนสำคัญของประชาคม โลก* มีรายละเอียดดังนี้ . . .

79. ระบุว่าอาเซียนยังคงดำเนินการให้มีความคืบหน้าอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีการบูรณาการภูมิภาคเข้าสู่เศรษฐกิจโลก โดยการจัดทำความตกลง การค้าเสรีและความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมทุกมิติ (ซีป) กับ ประเทศจีน ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี อินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ และอยู่ ระหว่างการเจรจาเพื่อให้ได้ข้อสรุปของความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับ ภูมิภาค (อาร์ซีป) และความตกลงการค้าเสรีอาเซียน-ฮ่องกง ความตกลงการค้า เสรี/ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมทุกมิติต่างๆ เหล่านี้ ได้ เสริมสร้างความเข้มแข็งในจุดยืนของอาเซียน ซึ่งเป็นภูมิภาคที่เปิดกว้างและ ทัวถึง และวางพื้นฐานสำคัญสำหรับอาเซียนที่จะรักษาความเป็นแกนกลางในการ มีส่วนร่วมในระดับโลกและภูมิภาค นอกจากนี้ ประเทศสมาชิกอาเซียนยังได้มี การจัดทำความตกลงการค้าเสรีและความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจที่ ครอบคลุมกับคู่ค้าที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ ซึ่งมีส่วนเกื้อกูลต่อการจัดทำ

ความตกลงการค้าเสรี/ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมทุกมิติของภูมิภาค

80. ตามที่อาเซียนได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมในระดับโลกและข้อริเริ่มการรวมตัวทางเศรษฐกิจ อาเซียนจะดำเนินการเพื่อมุ่งสู่การบูรณาการประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเข้ากับเศรษฐกิจโลกให้มากขึ้น ในการมีส่วนร่วมต่างๆ เหล่านี้ อาเซียนสามารถหาแนวทางที่จะส่งเสริมความเกื้อกูลและประโยชน์ร่วมกันสำหรับอาเซียน โดยมาตรการเชิงยุทธศาสตร์มีดังนี้

1.) พัฒนาแนวทางเชิงยุทธศาสตร์ และมีความสอดคล้องกันมากขึ้น เพื่อมุ่งสู่ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับนอกภูมิภาค โดยมีทำที่ร่วมกันในเวทีเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก

2.) ดำเนินการต่อเนื่องในการทบทวนและปรับปรุงความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมทุกมิติของอาเซียน เพื่อให้มั่นใจว่าความตกลงดังกล่าวยังคงมีความทันสมัย ครอบคลุมทุกมิติ มีคุณภาพสูง และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของภาคธุรกิจที่เข้ามาดำเนินการผลิตในอาเซียนได้มากขึ้น

3.) ส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับคู่เจรจาที่มีได้มีความตกลงการค้าเสรีโดยยกระดับและสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินโครงการ/แผนงานด้านการค้าและการลงทุน

4.) มีส่วนร่วมกับคู่ค้าทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก เพื่อแสวงหาแนวทางการมีส่วนร่วมในเชิงยุทธศาสตร์เพื่อการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับกลุ่มเศรษฐกิจใหม่ๆ และ/หรือกลุ่มเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคที่มี

ค่านิยมและหลักการร่วมกันในการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอาเซียนโดยผ่านการรวมตัวทางเศรษฐกิจ

5.) ดำเนินการต่อเนื่องในการสนับสนุนระบบการค้าพหุภาคีและการมีส่วนร่วมในเวทีในระดับภูมิภาคอย่างจริงจัง

6.) ดำเนินการต่อเนื่องในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับองค์กรต่างๆ ในระดับโลกและภูมิภาค

วิสัยทัศน์ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2025

วิสัยทัศน์ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2025 (กรมอาเซียน, 2560) มีดังนี้คือ

1) สร้างเศรษฐกิจอาเซียนที่มีการรวมตัวอย่างลึกซึ้ง และเชื่อมโยงกันในระดับสูง ซึ่งจะสนับสนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงอย่างยั่งยืนและสามารถรับมือได้กับการเผชิญปัจจัยที่กระทบต่อคุณภาพของระบบเศรษฐกิจและความผันผวนของเศรษฐกิจโลก

2) ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เสมอภาค และครอบคลุมมากยิ่งขึ้นในอาเซียน ซึ่งจะลดช่องว่างการพัฒนาและหากไม่สามารถทำให้ความยากจนลดลงได้ ขอให้มีการบรรเทาความยากจน รักษาอัตราการเติบโตของรายได้ต่อหัวในระดับสูงอย่างยั่งยืน และเพิ่มขึ้นของชนชั้นกลาง

3) ส่งเสริมการเติบโตทางผลผลิตภาพที่เข้มแข็ง โดยการพัฒนานวัตกรรมเทคโนโลยีและทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งส่งเสริมการวิจัยและการพัฒนาระดับภูมิภาค เพื่อนำมาใช้ในเชิงพาณิชย์ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของ

อาเซียนในการยกระดับภูมิภาคสู่ห่วงโซ่มูลค่าโลกในอุตสาหกรรมบริการ และการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีและองค์ความรู้ขั้นสูงขึ้น

4) ส่งเสริมหลักการแห่งธรรมาภิบาลที่ดี มีความโปร่งใส และระบบด้านกฎระเบียบที่ตอบสนองได้ โดยการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของภาคเอกชน องค์กรระดับชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ ของอาเซียน

5) ขยายการเชื่อมโยงระดับประชาชนต่อประชาชนด้านกฎระเบียบ โครงสร้างพื้นฐานให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยดำเนินการผ่านโครงการความร่วมมือของอาเซียน และความร่วมมือในระดับอนุภูมิภาค ซึ่งจะอำนวยความสะดวกเคลื่อนย้ายเงินทุน รวมทั้งแรงงานฝีมือและผู้ที่มีความสามารถพิเศษ

6) สร้างอาเซียนให้เป็นภูมิภาคที่มีพลวัต และความสามารถในการรับมือ รวมทั้งสามารถปรับตัวต่อความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้น โดยผ่านกลไกระดับประเทศและภูมิภาคที่เข้มแข็งต่อการจัดการประเด็นด้านความมั่นคงทางอาหารและพลังงาน ภัยพิบัติธรรมชาติ ปัจจัยที่กระทบต่อคุณภาพของระบบเศรษฐกิจ ประเด็นใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของโลก

7) ผนกรวมวาระการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน ซึ่งจะส่งเสริมการใช้และสนับสนุนเทคโนโลยีและพลังงานสีเขียวบนพื้นฐานของวิทยาศาสตร์

8) ส่งเสริมการใช้พิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (อีดีเอสเอ็ม) และพัฒนาแนวทางอื่นๆ เพื่อช่วยเร่งรัดการแก้ไขข้อพิพาททางเศรษฐกิจ

9) เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับความเป็นแกนกลางของอาเซียนในโครงสร้างสถาปัตยกรรมทางเศรษฐกิจในภูมิภาค โดยการรักษาทบทางของอาเซียนในฐานะศูนย์กลางและผู้อำนวยความสะดวกในการรวมตัวทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง และ

10) ดำเนินการสู่การมีท่าทีเดียวกัน รวมทั้งเพิ่มบทบาทและเสียงของอาเซียนในเวทีประชุมเศรษฐกิจระดับโลก

ทฤษฎีการบูรณาการเศรษฐกิจ

การบูรณาการเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (regional economic integration) หมายถึง การดำเนินการเพื่อขจัดอุปสรรค ข้อกีดขวางและอุปสรรคทางการค้า เป็นปรากฏการณ์สำคัญในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ 1960 รัฐต่าง ๆ ต่างใช้แนวคิดหรือทฤษฎีการบูรณาการเศรษฐกิจระดับภูมิภาคเป็นเครื่องมือหรือแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าระหว่างกัน ดังเห็นได้จากการรวมกลุ่มเศรษฐกิจในทั่วทุกภูมิภาคของโลก โดยเฉพาะภูมิภาคยุโรปตะวันตก ซึ่งมีระดับการพัฒนาการบูรณาการเศรษฐกิจก้าวหน้ามากที่สุด เช่น สหภาพเศรษฐกิจเบเนลักซ์ (Benelux Economic Union-BEU) สหภาพยุโรป (European Union-EU) หรือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มีเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area-FTA) ในอเมริกามีเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (North American Free Trade Area-NFTA) หรือในแอฟริกา มีสหภาพศุลกากรแอฟริกาตอนใต้ (Southern African Development Community-SADC) และการจัดตั้งเขตการค้าเสรีทวีปแอฟริกา (Africa Continental Free

Trade Agreement-AfCFTA) ตลอดจนในลาตินอเมริกาก็มีกลุ่มตลาดรวมอเมริกาใต้ตอนล่าง (Southern Cone Common Market-MERCOSUR) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดจัดตั้ง “ประชาคมอาเซียน” (ASEAN Community) ใน ค.ศ.2015 ยิ่งทำให้พิจารณาได้ว่ากระแสการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจหรือบูรณาการเศรษฐกิจส่วนภูมิภาค ยิ่งทวีความสำคัญและเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งสามารถสนองตอบความต้องการพื้นฐานของประชาชนได้

สาเหตุสำคัญที่ทำให้ให้นักวิชาการศึกษาปรากฏการณ์ในการบูรณาการเศรษฐกิจอย่างมากคือ การก่อตั้งประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community-EC) เมื่อ ค.ศ.1957 และมีการจัดตั้งประชาคมพลังงานปรมาณูแห่งยุโรป (Euratom) ซึ่งเป็นองค์กรที่ขยายตัวมาจากประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้าแห่งยุโรป (European Coal and Steel Community-CSC) ในกรณีนี้นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์เชื้อสายฮังการี ซึ่งเป็นอาจารย์สอนเศรษฐศาสตร์ที่สหรัฐฯ คือ Bela Balassa (1961) ได้มองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคยุโรปตะวันตก และให้ความหมายและรูปแบบการบูรณาการเศรษฐกิจว่าเป็นกระบวนการที่ดำเนินงานโดยรัฐอัน ได้แก่ มาตรการขจัดความแตกต่างหรืออุปสรรคทางเศรษฐกิจระหว่างรัฐ ซึ่งการขจัดอุปสรรคดังกล่าวนี้ อาจกระทำโดยการบูรณาการและความร่วมมือระหว่างรัฐ โดยการจัดทำข้อตกลงทางการค้า แต่กระบวนการบูรณาการเศรษฐกิจประกอบด้วยเงื่อนไขที่มุ่งขจัดอุปสรรคทางเศรษฐกิจระหว่างรัฐในระดับที่ต่างกัน ดังนั้น การบูรณาการเศรษฐกิจตามนัยนี้จึงมีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับระดับของการบูรณาการเศรษฐกิจ โดย Balassa ได้แยกไว้ 5 รูปแบบ ดังนี้

1. เขตการค้าเสรี (Free Trade Area-TA) รัฐสมาชิกไม่เก็บภาษีการค้าระหว่างกันและไม่มีข้อจำกัดด้านโควตา แต่รัฐสมาชิกสามารถเรียกเก็บภาษีการค้าและใช้โควตากับรัฐอื่นๆ ที่มีใช้สมาชิก

2. สหภาพศุลกากร (customs union) ประเทศสมาชิกใช้ภาษีอัตราเดียวกันในการเรียกเก็บภาษีจากประเทศนอกกลุ่ม และตามทฤษฎีของสหภาพศุลกากรแล้วประเทศสมาชิกต้องขจัดภาษีการค้าระหว่างกัน และใช้อัตราภาษีการค้า และกฎเกณฑ์อื่นๆ กับประเทศนอกกลุ่มในอัตราเดียวกัน

3. ตลาดร่วม (common market) หรือประชาคมเศรษฐกิจ (economic community) ประเทศสมาชิกยกเลิกข้อจำกัดด้านการเคลื่อนไหวทุน แรงงาน สินค้า บริการ หรือให้มีการเคลื่อนไหวในประเด็นดังกล่าวอย่างเสรี

4. สหภาพเศรษฐกิจ (economic union) เป็นรูปแบบการบูรณาการเศรษฐกิจที่รัฐสมาชิกใช้นโยบายเศรษฐกิจการค้าร่วมกันอย่างกลมกลืน

5. การบูรณาการเศรษฐกิจสมบูรณ์ (total economic integration) เป็นรูปแบบการบูรณาการเศรษฐกิจที่รัฐสมาชิกมีนโยบายการเงิน การคลัง สังคม และต้องมีการจัดตั้งองค์กรเหนือชาติ ซึ่งมีหน้าที่ตัดสินใจรวมเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์บังคับใช้กับรัฐสมาชิกทั้งหมดให้เป็นแบบเดียวกัน

การบูรณาการเศรษฐกิจตามความคิดของ Balassa (1961) จึงเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเศรษฐกิจระหว่างประเทศและเป็นส่วนขยายหรือการพัฒนาของทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ โดยมีการสำรวจผลกระทบของตลาดรัฐสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจ จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความจำเป็นที่รัฐที่มีภูมิศาสตร์ใกล้ชิดติดกันมีโอกาสประสานนโยบายเศรษฐกิจในระดับสหภาพ

เศรษฐกิจ เพื่อขอจัดอุปสรรคทางเศรษฐกิจในเขตแดนระดับชาติจนนำไปสู่การสร้างฐานผลิตที่หลอมรวมกันเป็นหนึ่งเดียวในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทฤษฎีบูรณาการเศรษฐกิจต้องมียุทธศาสตร์ประกอบของแนวคิดด้านที่ตั้ง (Location) เพราะการบูรณาการเศรษฐกิจของประเทศที่มีที่ตั้งใกล้ชิดกันจะทำให้เกิดการร่วมมือสร้างกฎเกณฑ์การค้าให้เป็นอย่างดีไปอย่างเสรีมากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยครั้งนี้พบว่า 1) การจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคของอาเซียนเป็นไปตามกฎบัตรอาเซียน แผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2025 และวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2025 เพื่อบูรณาการกับระบบเศรษฐกิจโลกและบรรลุถึงการเป็นแกนกลางของสถาปัตยกรรมความร่วมมือในภูมิภาคที่เปิดกว้าง 2) อุปสรรคสำคัญของอาเซียนในการจัดตั้งอาร์เซ็ปก็คือ ความหลากหลาย และความแตกต่างในระดับการพัฒนาเศรษฐกิจของสมาชิกและความเห็นที่ต่างกันในการเปิดตลาดเสรี โดยเฉพาะอินเดีย ส่วนโอกาสคืออาเซียนจะเป็นกลุ่มที่มีพลวัตทางการค้าสูง ปริมาณการค้าระหว่างสมาชิกเพิ่มมากขึ้น และ 3) อาเซียนจัดตั้งคณะกรรมการเจรจาการค้า (อาร์เซ็ป) เพื่อเป็นกลไกในการเจรจาโดยไทยมีบทบาทสำคัญในการสรุปการเจรจา ในคราวประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 34-35 ใน ค.ศ.2019 ที่กรุงเทพฯ ซึ่งไทยเป็นประธาน ทั้งนี้ความตกลงอาร์เซ็ปได้รับการลงนามแล้วเมื่อ ค.ศ.2020 ที่เวียดนาม และมีผลบังคับใช้ใน มกราคม ค.ศ.2022

การอภิปรายผล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขออภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

จุดประสงค์ของอาเซียนในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (อาร์เซ็ป)

ภายหลังจากอาเซียนได้จัดเป็นประชาคมอาเซียน เมื่อ ค.ศ.2015 แล้วอาเซียนได้ดำเนินการพยายามในการจัดตั้งอาร์เซ็ป โดยมีจุดประสงค์สำคัญคือการเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนการบูรณาการเศรษฐกิจของอาเซียนเข้ากับระบบเศรษฐกิจโลก ซึ่งเป็นการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์สำคัญของอาเซียนที่กำหนดไว้ในกฎบัตรอาเซียน และแผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2025 ทั้งนี้ เพื่อให้อาร์เซ็ปเป็นเขตการค้าเสรีที่ทันสมัย ครอบคลุมประเด็นการค้าการลงทุนในทุกมิติ คือการค้าสินค้า บริการ และการลงทุน (แผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2025, 2558) และสมาชิกต่างได้รับผลประโยชน์ร่วมกันโดยอาร์เซ็ปเป็นการพัฒนาต่อยอดมาจาก ASEAN+ 1 FTA ทั้งนี้ ผู้นำประเทศสมาชิกอาร์เซ็ปได้เริ่มเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีนี้มาตั้งแต่ ค.ศ.2013 จนสามารถลงนามในความตกลงกันได้เมื่อ 15 พฤศจิกายน ค.ศ.2020 ในคราวประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 37 ซึ่งเป็นการประชุมแบบชีวิตวิถีใหม่ที่อานอย เวียดนาม (โดยเป็นการประชุมออนไลน์ในรูปแบบ Teleconference) โดยอาร์เซ็ปจะเป็นเขตการค้าเสรีที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ประกอบด้วยสมาชิก 15 ประเทศคือสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศ และประเทศคู่เจรจาอีก 5 ประเทศคือ จีน สาธารณรัฐเกาหลี ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ซึ่งมีประชากรรวมกันกว่า

2.2 พันล้านคน หรือร้อยละ 30.2 ของประชากรโลก มีขนาดเศรษฐกิจของสมาชิกที่มีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายใน (จีดีพี) รวมกันกว่า 26.2 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ (ประมาณ 817.7 ล้านล้านบาท) หรือร้อยละ 30 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายใน (จีดีพี) โลก และมีการค้ารวมกันของประเทศสมาชิกทั้ง 15 ประเทศมูลค่า 10.4 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ (ประมาณ 326 ล้านล้านบาท) หรือร้อยละ 27.4 ของการค้าโลก อีกทั้งการค้าระหว่างไทยกับอาร์เจนตินา ใน ค.ศ.2019 (ก่อนการลงนามอาร์เจนตินา) ยังมีมูลค่า 2.75 แสนล้านเหรียญสหรัฐ (ประมาณ 8.59 ล้านล้านบาท) หรือร้อยละ 57 ของการค้าโดยรวมของไทยและไทยนำเข้าสินค้าจากประเทศอาร์เจนตินา ใน ค.ศ.2019 มูลค่า 1.41 แสนล้านเหรียญสหรัฐ (ประมาณ 4.43 ล้านล้านบาท) หรือร้อยละ 60 ของการนำเข้าของไทยจากตลาดโลก

อย่างไรก็ดี แม้การจัดตั้งอาร์เจนตินาประสบความสำเร็จแล้วแต่ก็พบว่ามิอุปสรรคและโอกาสในการจัดตั้งอาร์เจนตินา ดังนี้

ปัญหาอุปสรรคและโอกาสของอาเซียนในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค

อาเซียนใช้เวลายาวนานถึง 8 ปีในการดำเนินการในการจัดตั้งอาร์เจนตินา เนื่องจากอุปสรรคสำคัญคือความหลากหลายของสมาชิกในระดับการพัฒนา เศรษฐกิจ และความเห็นที่ต่างกันของสมาชิกในการเปิดตลาดเสรี โดยเฉพาะอินเดียที่เกรงว่าการลงนามในอาร์เจนตินาจะทำให้อินเดียไม่อาจปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศ ผลประโยชน์ของชาติและประชาชนอินเดียได้ โดยเฉพาะอินเดียขาดดุลการค้ากับประเทศคู่เจรจาอาร์เจนตินา มูลค่า 104 พันล้านเหรียญสหรัฐ

(ประมาณร้อยละ 64 ของมูลค่าการค้าดุลการค้าทั้งหมดของอินเดีย) และอินเดียยังขาดดุลการค้ากับจีนมากที่สุด อินเดียจึงต้องการเวลาจัดการกับปัญหาดังกล่าวก่อน โดยคาดว่าอินเดียคงจะเข้าร่วมอาร์เซ็ปในโอกาสต่อไป เนื่องจากอาร์เซ็ปเป็นเวทีเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่กว้างใหญ่ อินเดียเองก็ตระหนักดีว่าการจะก้าวขึ้นมามีบทบาทในเวทีเศรษฐกิจการเมืองโลกอย่างกว้างขวาง จำเป็นต้องเปิดตลาดการค้ามากขึ้น เพื่อสนับสนุนการค้าพหุภาคี กฎ กติกาและมาตรฐานสากลด้านการค้า ซึ่งอาร์เซ็ปจะเป็นเวทีที่ทุกประเทศสมาชิกสามารถใช้เป็นสถานที่แสดงบทบาทและเสริมสร้างความร่วมมือด้านการเปิดตลาดการค้า การลงทุน และการบริการของตนได้ตามเจตนา

ส่วนโอกาสของอาเซียนเมื่ออาร์เซ็ปบรรลุผลแล้ว อาเซียนก็จะเป็นกลุ่มเศรษฐกิจที่มีพลวัตทางการค้าสูง สมาชิกจะหันมาค้าขายกันเองภายในกลุ่มมากขึ้นจากการลดอุปสรรคกฎเกณฑ์หรือการเปิดเสรีทางการค้า การผ่อนคลายกฎระเบียบที่ยุ่ยากซับซ้อน และการเปิดการค้าอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างกัน อันเป็นการดำเนินการที่สอดคล้องกับแนวคิดของ Bela Balassa (1961) ในเรื่องการจัดตั้งเขตการค้าเสรีที่รัฐสมาชิกมุ่งหวังจะจัดข้อจำกัดด้านการค้าระหว่างกันโดยการไม่เก็บภาษีการค้า นอกจากนี้ ยังมีการลดอุปสรรคด้านการค้าบริการ และการลงทุน ซึ่งกล่าวได้ว่า อาร์เซ็ปเป็นเขตการค้าเสรีที่มีการเปิดกว้างไปไกลกว่าเขตการค้าเสรีปกติ กล่าวคือ ยังมีการขยายการเปิดกว้างไปที่การบริการ การลงทุนด้วย ซึ่งสมาชิกทั้ง 15 ประเทศโดยเฉพาะอาเซียนน่าจะได้ประโยชน์จากการเปิดเสรีดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสำเร็จของอาร์เซ็ปได้สะท้อนให้เห็นว่า อาเซียนสามารถก้าวข้ามอุปสรรคการทำทนายปัญหา การค้าโลกที่มีอยู่ ณ

ปัจจุบันได้ อาร์เซ็ปจึงเป็นอีกช่องทางหนึ่งของการค้าโลกในภาวะที่เวทีการค้าโลกใน ค.ศ.2020 อยู่ในสภาวะของการปกป้องการค้าเสรีหรือในช่วงที่มหาอำนาจทำการสกัดกั้นการค้าเสรี ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของศูนย์วิจัยกสิกรไทย (2563) ที่กล่าวว่า การเปิดเสรีภายใต้อาร์เซ็ปจะชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จของการรวมตัวทางการค้าเสรีแบบพหุภาคีที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่ที่สุดในโลก สร้างความเชื่อมั่นต่อระบบการค้าเสรีโลกที่กำลังถูกบั่นทอนจากสงครามการค้า ในขณะนี้ ส่วนไทยซึ่งได้ส่งออกสินค้าไปยังประเทศอาร์เซ็ปใน ค.ศ.2019 มูลค่า 1.33 แสนล้านเหรียญสหรัฐ หรือประมาณ 4.16 ล้านล้านบาท คิดเป็น ร้อยละ 54 ของการส่งออกของไทยไปยังตลาดโลก ประเทศในกลุ่มอาร์เซ็ปยังลงทุนในไทยใน ค.ศ.2019 คิดเป็นร้อยละ 53.1 (31.6 พันล้านเหรียญสหรัฐ) ของมูลค่าการลงทุนจากทั่วโลกในไทย ซึ่งคาดว่าภายหลังข้อตกลงฉบับนี้มีผลบังคับใช้แล้ว จะเอื้ออำนวยให้ประเทศสมาชิกค้าขายกันอย่างสะดวกมากขึ้น ส่งผลให้ปริมาณการค้าในกลุ่มเพิ่มพูนมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะไทยจะได้รับประโยชน์จากการค้าสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรม เช่น ผักผลไม้แปรรูป น้ำผลไม้ น้ามะพร้าว แป้งมันสำปะหลัง สินค้าประมง อาหารสัตว์เลี้ยง ชิ้นส่วนยานยนต์ รถจักรยานยนต์ พลาสติก เคมีภัณฑ์ กระดาษ กระเบื้อง ซีเมนต์ และอุปกรณ์ไฟฟ้าเพิ่มมากขึ้น (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2020)

3. แนวทางการดำเนินการของอาเซียน เพื่อให้หุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคบรรลุผล

เมื่ออาเซียนเห็นชอบการจัดตั้งอาร์เซ็ปใน ค.ศ.2012 และได้เริ่มเจรจาจัดตั้งใน ค.ศ.2013 อาเซียนได้จัดตั้งคณะกรรมการเจรจาการค้า (อาร์เซ็ป) หรือ

RCEP Trade Negotiating Committee-RCEP (TNC) เพื่อเป็นกลไกหลักในการเจรจา โดยมีคณะทำงานย่อยด้านต่าง ๆ ดำเนินการเจรจาในประเด็นเฉพาะที่ตนเชี่ยวชาญ เช่น คณะทำงานด้านการค้าสินค้า คณะทำงานด้านการบริการ คณะทำงานด้านการลงทุน คณะทำงานด้านการแข่งขัน คณะทำงานด้านกฎหมาย ด้านการเงิน และคณะทำงานย่อยด้านบริการโทรคมนาคมในกรณีของไทรคอมเจรจាក้าระหว่างประเทศจัดเป็นแกนหลักสำคัญในการทำงาน โดยมีขอบทในการเจรจาทั้งหมด 20 บท ได้แก่ 1) บทบัญญัติพื้นฐานและคำนิยามทั่วไป 2) การค้าสินค้า 3) กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้ารวมถึงภาคผนวกว่าด้วยกฎถิ่นกำเนิดเฉพาะรายสินค้า 4) พิธีการศุลกากรและการอำนวยความสะดวกทางการค้า 5) สุขอนามัยและสุขอนามัยพืช 6) มาตรฐานระเบียบทางเทคนิคและกระบวนการตรวจสอบและรับรอง 7) การเยียวยาทางการค้า 8) การบริการรวมถึงภาคผนวกการบริการการเงิน ภาคผนวกการบริหารโทรคมนาคม ภาคผนวกบริการวิชาชีพ 9) การเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดา 10) การลงทุน 11) ทรัพย์สินทางปัญญา 12) พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ 13) การแข่งขัน 14) วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม 15) ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการ 16) การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ 17) บทบัญญัติทั่วไปและข้อยกเว้น 18) บทบัญญัติเกี่ยวกับสถาบัน 19) การระงับข้อพิพาทและ 20) บทบัญญัติสุดท้าย ซึ่งเมื่อพิจารณาจากขอบทที่สมาชิกต้องเจรจาแล้วพบว่าความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจจะดับภูมิภาคฉบับนี้เป็นความตกลงการค้าที่ก้าวไกลไปกว่าเขตการค้าเสรีปกติ เพราะมีการตกลงกันในเรื่องการค้าบริการ การลงทุน ทรัพย์สินทางปัญญา พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ อันเป็นพัฒนาการด้านการค้าที่ทันสมัย ด้วยเหตุนี้เอง เมื่อ

สภาพแวดล้อมเศรษฐกิจการเมืองโลกอยู่ในภาวะการทำสงครามการค้ากันระหว่างมหาอำนาจสหรัฐ กับจีน ทำให้บรรยากาศการค้าเสรีของโลกถูกทำลาย สหรัฐฯ พยายามปกป้องการค้าเพื่อรักษาผลประโยชน์เต็มที่ อีกทั้งยังถอนตนออกจากการเป็นสมาชิกหุ้นส่วนเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (Trans Pacific Partnership-TPP) เมื่อ ค.ศ.2017 จะทำให้มีการปรับกรอบความร่วมมือใหม่ภายใต้ชื่อ “ความตกลงที่ครอบคลุมและก้าวหน้าเพื่อหุ้นส่วนการค้าภาคพื้นเอเชีย-แปซิฟิก” (Comprehensive and Progressive Agreement for Trans Pacific Partnership-CPTPP) โดยญี่ปุ่นเป็นผู้ผลักดันเพื่อพยุงบการค้าเสรีพหุภาคีต่อไป จีนได้พยายามเอาชนะความท้าทายในอุปสรรคการค้าเสรีโดยการเข้ามาผลักดันให้การเจรจาอาร์เซ็ปบรรลุโดยเร็วและก็ได้สำเร็จ โดยในคราวการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 34-35 เมื่อ ค.ศ.2019 ซึ่งมีไทยเป็นประธาน ไทยได้พยายามแสดงบทบาทนำในการเป็นตัวกลางประสานระหว่างสมาชิกอาร์เซ็ปทั้ง 16 ประเทศ จนทำให้การเจรจาในข้อบทที่ 20 ข้อบทได้ข้อสรุปและความตกลงฉบับนี้ได้รับการลงนามแล้วเมื่อ 15 พฤศจิกายน ค.ศ.2020 ที่เวียดนาม ซึ่งความสำเร็จครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าอาเซียนยังคงบทบาทการเป็นแกนกลางในการบูรณาการเศรษฐกิจของอาเซียนเข้ากับระบบเศรษฐกิจโลกอย่างต่อเนื่องตามเจตนารมณ์ที่วางไว้ในกฎบัตรอาเซียน พิมพ์เขียวการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2025 และวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2025 อีกทั้งความสำเร็จดังกล่าวยังชี้ว่าระบบเศรษฐกิจโลกปัจจุบันต่างเปิดเข้าหากันโดยไร้ขอบเขต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bregten (2009) ในเรื่องภูมิภาคนิยมแบบเปิดหรือ Open-regionalism

ข้อเสนอแนะ

1. ควรดำเนินการติดตามจัดทำวิจัยถึงผลกระทบของความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคต่อเศรษฐกิจไทยและการรับมือของผู้ประกอบการและภาคเอกชน
2. ควรติดตามและทำวิจัยเกี่ยวกับท่าทีของสหรัฐฯ และจีนในการมีส่วนร่วมในการค้าพหุภาคีกรอบต่าง ๆ ทั้ง CPTPP และ RCEP อย่างต่อเนื่อง
3. ควรพิจารณาติดตามท่าทีของอินเดียในการเข้าร่วมอาร์เซ็ปหรือไม่อย่างไรอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2553). *การวัดผลการดำเนินงานเพื่อไปสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน*. นนทบุรี: ผู้แต่ง.
- กรมอาเซียน (2559). *อาเซียน 2025: มุ่งหน้าไปด้วยกัน*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- กรมอาเซียน (2560). *วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2025*. ค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2560, จาก <http://asean.mfa.go.th>
- กระทรวงพาณิชย์. *รายงานการศึกษาวิจัยเพื่อวางแผนกำหนดทิศทางยุทธศาสตร์การค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2554*. ค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2555 จาก http://www.dtn.moc.go.th/images/document/docsasim1054_20_dtn/20_final_ch.2pdf.
- ปิติ ศรีแสงนาม. (2562). *จับตา ASEAN Summit: RCEP ท่ามกลางสงครามการค้า*. ค้นเมื่อ 13 มกราคม 2562, จาก <http://www.the101.world/asean-summit-and-rcep/>.

- ศูนย์วิจัยกสิกรรมไทย. (2562). *RCEP ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระดับภูมิภาค*.
ค้นเมื่อ 10 กันยายน 2562 จาก <http://www.kasikornresearch.com>
- ศูนย์วิจัยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์. (2560). *ความสัมพันธ์อาเซียน-จีน*. ค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2562 จาก <http://www.pandinthong.com>
- ศูนย์ยุทธศาสตร์ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. (2558). *แผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2025*. ค้นเมื่อ 10 มกราคม 2560 จาก <http://aec.utcc.ac.th>
- สำนักประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. (2562). *ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (RCEP)*. นนทบุรี: ผู้แต่ง
- Balassa, B. (1961). *The Theory of Economic Integration*. Illinois: Homewood, IL.
- Bergsten, F. (2009). *Open Regionalism*. Retrieved July 27, 2012, from <http://www.iie.com/publications/wp/wp.cfm?ResearchID=152>
- Garnaut, R. (2004). *A New Open Regionalism in the Asia Pacific*. Retrieved June 18, 2013, from <http://www.Lowyinstitute.org./files/pub1files/Garnaut,-A-New-Open-Regionalis-in-the-Asia-Pacific.pdf>
- Jin Wei, S & Frankel A. (1998). *Open Regionalism in a World of Continental Trade Blocs*. Retrieved July 28, 2013, from ideas.repec.org/p/imf/imfwpa/98-10.html